

Saimaannorppa

Teksti: Tero Sipilä

Rakkaudesta lajiin: esittelyssä saimaalainen älykkö

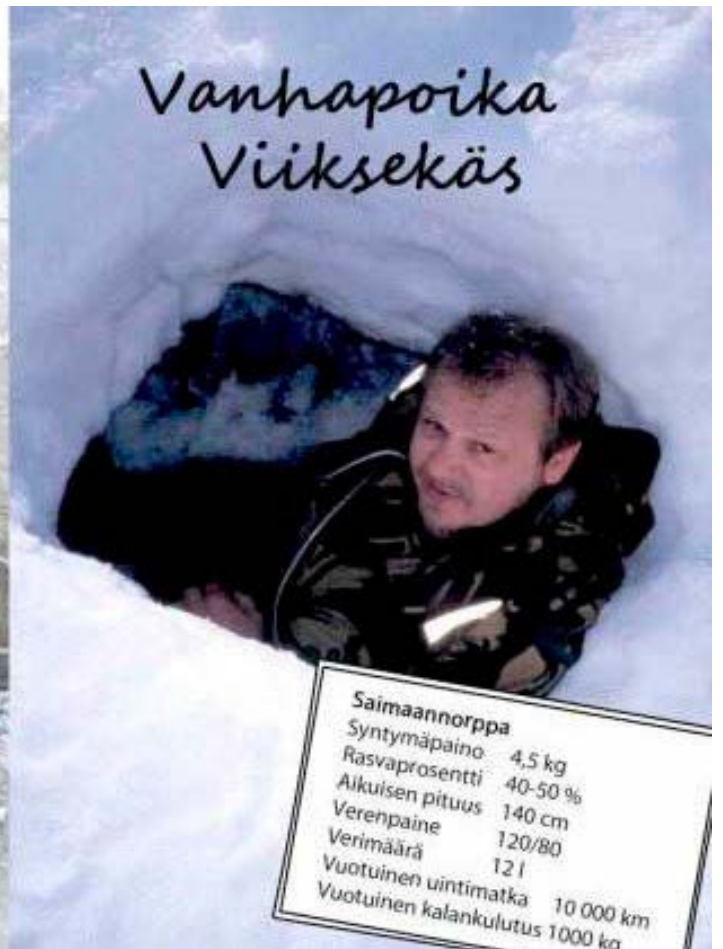
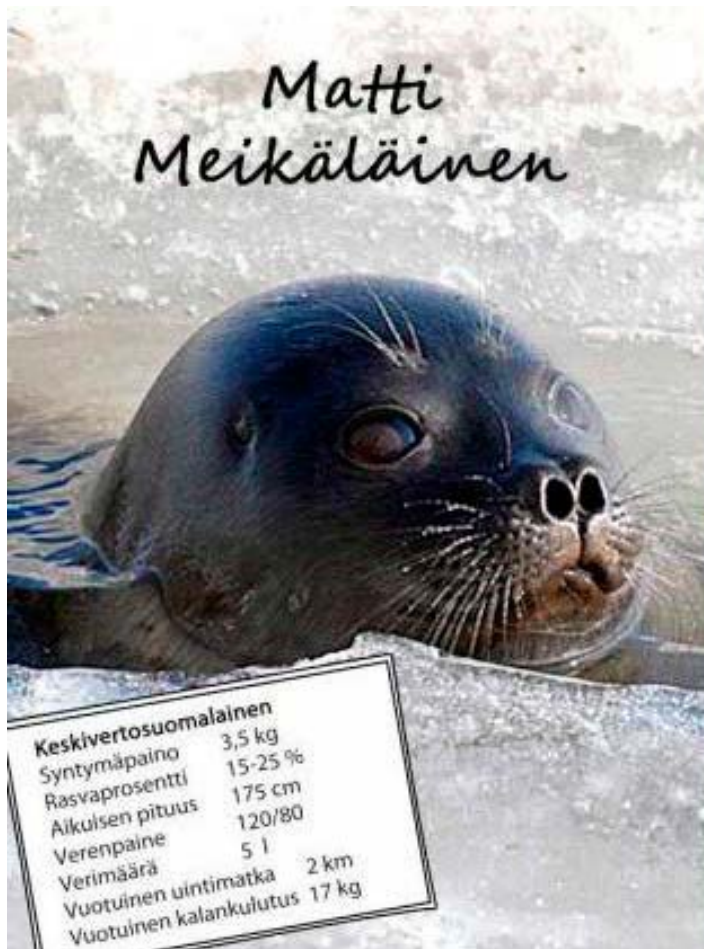
Ensimmäisenä valokeilassa köllöttelee pulskassa kesäkunnossa kuutti emoineen, rasvaprosentti komeat 50. Luvassa toukokuun aikana kurkistuksia norpan ja sen suojelijoiden elämään.

Kuin kaksi marjaa

Vertailussa saimaannorppa ja keskivertosuomalainen! Jäissä norppatutkija Tero Sipilä ja hänen rakas lajinsa saimaannorppa. Kumpi mahtaa olla kumpi?

KUVA: MERVI KUNNASRANTA

VALOKUVAT: MERVI KUNNASRANTA JA PEKKA INNANEN

Työvälineinä hydrokooperi, sukset ja tietokone, reviirinä Saimaa

Norppajäillä norppa jäällä

Saimaannorppa on ainutlaatuinen, erittäin uhanalainen ja suomalaisin nisäkä, nimenä tuttu kaikille. Vuosittainen Metsähallituksen pesälaskenta kertoo, että Saimaassa polskuttaa 55 uutta kuuttia (ks. kartta vuoden 2013 kuuteista). Komia luku. Viisi kuuttia löytyi kuolleena – harmillista, mutta luonnonmukaista. Norppajäillä kulku yhdessä 120 vapaaehtoisen kanssa taas onnistui.

Vuosien tutkimuksissa norppa on osoittanut todelliseksi merinisäkkääksi, joka elää sukellellen ja pystyy nukkumaankin vedessä. Unisukelluksessa norppa havahtuu hetkeksi ja nousee lähes automaattisesti pintaan, työntää kirsun ilmaan ja hengittää, taasen vajoten veteen tai pohjaan nukkumaan. Tämän taidon osaa jo reilun kuukauden ikäinen kuuttikin.

Niinkin yksinkertaista asiaa kuin norpan unta ei kokonaan tunneta. Sen tiedetään useimmiten käyttävän pesää tai kesällä makavan rannalla yöaikaan, varmaankin nukkuen. Norpalla on todennä-

TERO SIPILÄN KOLLEGA TUOMO KOKKONEN LASKENTAPUUHISSA. KUVA: METSÄHALLITUS/TAPANI MIKKOLA

KUVA: VESA NIKKANEN

köisesti myös puoliunta, kuten delfineillä ja joillakin hyljelajeilla: toinen aivopuolisko nukkuu ja toinen on valveilla. Tällöin usein myös toinen silmä on kiinni ja toinen auki. Täysuuisia saimaalaisia on havaittu. Norppa nukkuu tai torkkuu molemmat silmät kiinni ja säpsähtää, kun jokin häiriö ilmaantuu. Täysiuisen norpan täytyy tuntea olonsa Saimaan kevätjäillä tai lepokivellään turvalliseksi, jotta se uskaltaa sulkea molemmat silmänsä ja aivopuoliskonsa.

Pesälaskennassa todellakin lasketaan pesiä eikä norppia. Pesätiedoista saadaan laskettua syntyneiden määrä ja talvikannan koko alueittain sekä seurattua kannan elinalueen muutoksia. Laskennassa havaitut kuolleet kuutit kertovat pesimäoloista. Lämpimät talvet 2006 ja 2007 aiheuttivat liki 30 prosentin pesäpoikaskuolleisuuden. Toisaalta häiriön vuoksi kuolleita pesäpoikasia löydetään harvoin: saimaalaiset immeiset turvaavat saimaalaisen alkuasukkaan pesintärauhan.

Pesien etsiminen heikoilla jäillä on vaativaa. Pitää olla koulutus pesien tunnistamiseen ja laskentalupa, tulee tehdä työ häiriöttä, käyttää pelastuspukua ja vielä pysyä heikoilla jäillä pinnalla. Uppoaminen heikkoihin jäihin on aina vakava juttu. Pelastuspuvun sakin heikolle jäällä takasin nouseminen on todella vaikeaa, tekniikkaa ja voimia vaativaa.

Palkitsevaa on varmistaa tutulla alueella pesä ja jopa poikasen syntymä. Joka kevät hienoin elämys on, kun sattuu näkemään norpan lepäämässä jäällä karvanvaihdossa. Norppajäillä norpan bongaaminen on aina elämys: hieno eläin, jonka vuoksi on mukava tehdä pesätyötä.

Savolaista tragediaa ja 30 vuotta duunia, rakkaudesta saimaannorppaan

Lähes kaiken nähneenä ja kohtuuttoman monipuolisesti tehneenä toistelen vanhaa mainoslauseetta: Te voisitte, mikäli Teillä ei satu olemaan tähdellisempää tekemistä, pelastaa norpan.

Olen itse tehnyt saimaannorpan eteen pitkiä päiviä ja lyhyitä vuosia, yli 30 vuotta jo. ”Saimaanhylkeen suku sammuu”, kirjoitin vuonna 1981 Pohjois-Karjalan luonto-lehteen nuorena norppatutkijana, ensimmäistä kertaa lehtien palstoille kynäilemässä. Ympäriini oli onneksi tuolloinkin hyviä kollegoita, joista osa sisuuntui. Mahdoton alkoi kiehtoa: voitaisiinko norppa pelastaa?

Emme sisuuntuneet turhaan. Saimme estettyä todennäköisen kohtuullisen nopean sukupuuttokierteen. Hädässä kokeiltiin jopa norpan tarhausta, koska pidettiin erittäin epävarmana, että eläin säilyisi Saimaassa. WWF:n ja Suomen luonnonsuojeluliiton ihmiset olivat aktiivisia.

Reipasta käytännön mallia tarjosivat muutamat ennakkoluottomimmat kalastuskunnat. Ne viestittivät vapaaehtoisin kevätkalastusrauhoituksin: norppa on osa kalavettä ja kalavesien hoito on kalastuskunnan perustehtävä. Ajatus oli tuore, sillä monin paikoin oli vielä vallalla käsitys norpasta vahinkoeläimenä. Kuulemma Saimaata riitti silmäkantamattomiin, tosin katse ei ehkä yltänyt kovin pitkälle. Kuitenkaan emme eläneet kivikautta, vaan lähimenneisyyttä; aikaa, jolloin harva osasi edes unelmoida toimivasta ympäristöhallinnosta, saati sitten Metsähallituksen luontopalveluista.

Mahdoton alkoi tulla mahdolliseksi, yhteisin päätöksin ja yhteisellä tekemisellä. Ennen kaikkea ihmiset saivat tietoa ja tiedostivat norppamme ainutlaatuisen ja uhanalaisuuden. Hieno jakso, tosin silloin tutkijapiireissä minua pidettiin ”jopa liian laaja-alaisena yleismies jantusena” ja suojelijoiden joukossa puolestaan yhteen asiaan keskittyneenä. Tämä on toimenkuvaan ja elämäntapaan liittyvä klassinen suojelubiologin ongelma: saada tutkimus ja todellisuus hedelmällisesti kohtaamaan.

Ajatuksien Tonavat eivät kuitenkaan aina kohtaa. On todellakin vähemmistö, jolla saimaannorpan suojelu on lähes yhdentekevää toimintaa. Arvovalintoja on vain tehtävä eikä se aina ole kivaa,

PIIRROS: HANSKI, 2000. JULKAISTU ITÄ-SAVOSSA.

vaikka eri näkökulmat voidaan tuoda mukavastikin esiin. Oheiseen Itä-Savo- lehdessä julkaistuun pilaan vuonna 2000 Hanski ikuisti miut ja keskeisen ongelman savolaisena tragediana.

Edelleen meillä on maailman uhanalaisin hyljekanta, mutta meillä on nyt myös maailman tarkimmin seurattu hyljekanta ja samalla myös maailman julkisimmin seurattu hyljekanta. Perin yksityiskohtainen tieto norppatilanteesta on osoitteessa www.metsa.f/saimaannorppa. Hommaa ohjaa nyt mainio Saimaannorppan suojelun strategia ja toimenpidesuunnitelma. Tiedämme, että norppaa uhkaa etenkin kalanpyydyskuolleisuus. Myös ilmaston lämpeneminen ja erittäin pienen kannan voimakas hajanaisuus ovat pahoja uhkia. Toistan siksi: Me voisimme, mikäli Teillä ei satu olemaan tähdellisempää tekemistä, pelastaa norpan.

Saimaannorppa-asiantuntija Tero Sipilällä on kunnioitettava yli 30 vuoden kokemus norpista. Hän on norpansuojelun pioneeri, joka on ollut alusta alkaen mukana kehittämässä saimaannorppan seurantamenetelmiä, määrittelemässä norpan uhkia ja suunnittelemassa suojelukeinoja. Miehen maine on kiirinyt myös pitkälle Suomen rajojen yli, ja hän on auttanut laatokannorppien tutkimusta alkuun.

KUVA: MARKKU TISSARINEN

TERO SIPILÄ LAATOKAANNORPPIA TUTKIMASSA. KUVA: PEKKA INNANEN

MERVI KUNNASRANTA

Saimaannorppa

- ♥ Kotipaikoilleen uskollinen saimalainen älykkö.
- ♥ Käyttää viiksiään syvyys- ja nopeusmittareina sekä veden värähtelyjen aistimiseen. Bongaa näin viiksillään ruokansa.
- ♥ Pystyy nukkumaan vedessä ja sukeltamaan yli 20 minuuttia.
- ♥ Popsii pieniä kaloja 1 000 kiloa vuodessa.
- ♥ Maailman uhanalaisin hylje: reilut 300 norppaa jäljellä.
- ♥ Vakavin vaara ovat kalaverkot.

rakkaudesta

LAJIIN

www.metsa.fi/rakkaustalajiin

METSÄHALLITUS

VALOKUVA: MERVI KUNNASRANTA